

Kassations- og indsamlingspolitik samt strategi for dokumentation på Dansk Landbrugsmuseum, Gl. Estrup

Udarbejdet af museumsinspektør Jens Aage Søndergaard, Dansk Landbrugsmuseum, Gl. Estrup

Dansk Landbrugsmuseum har i sin resultatkontrakt med Kulturministeriet forpligtiget sig til at udarbejde kassationspolitik, indsamlingspolitik og en strategi for dokumentation. Museet har valgt at udarbejde et samlet papir for de to politikker og strategien, da det giver bedst mening at behandle emnerne under et.

Baggrund

For at kunne forstå de overvejelser, der ligger bag de nedenstående politikker, er det nødvendigt at have indblik i Dansk Landbrugsmuseums samlinger og hvorledes de er indsamlet. Dansk Landbrugsmuseum er specialmuseum for landbrug. I henhold til museets mission er det: *”Museets opgave at indsamle, registrere, bevare og formidle genstande og materialer til belysning af dansk landbrugshistorie fra landbrugets opståen til i dag”*. Endvidere skal: *”museets samlinger være repræsentative inden for museets emneområde.”*

For at kunne anlægge samlinger, som dækker ovenstående formål, har man siden museet blev grundlagt i 1889 indsamlet genstande fra hele landet. Hovedvægten i indsamlingen har været redskaber og maskiner fra landbrugets produktionsapparat. Derudover er der blevet indsamlet genstande og dokumenter omkring udskiftningen 1780 - 1820, en mindre samling af genstande fra husholdningen, en lidt større omkring tekstilfremstilling og som det eneste udenfor landbrugsejendommen og produktionsapparatet, er der indsamlet en større mængde genstande fra de danske andelsmejerier og mejerigenstande fra perioden før 1882. Der er også genstande, som ikke ligger inden for ovennævnte formål bl.a. værktøjer fra landhåndværkere som smed og hjulmager.

Man har altså set sit emne meget snævert, målet har været at have en samling af redskaber, som typologisk dækkede hele landet, en politik som har skabt en international anerkendt samling af plove, men som for andre områder ikke har fået den samme betydning/værdi, f.eks. spinderokke, banketærskler og garnvinder. En del af indsamlingen er foregået pr. stedfortræder dvs. at der har været lokale indsamlere, som har stået for indsamlingen, ledere af filialer, indsamlere til lokale udstillinger og lignende. Der har derfor ikke altid været plads til refleksion i forbindelse med beslutningen om hjemtagelse af genstande, og ofte mangelfuld eller slet ingen oplysninger om brug m.m. som man i dag prioriterer ved indsamling. Det er kendetegnende for museets registrering, at vi kender giveren og indkomstdatoen for genstandene samt har en omhyggelig beskrivelse af genstanden, hvorimod oplysninger om brug og tidligere brugere, brugsstedet ikke altid er kendt.

Passiv indsamling har ofte kendetegnet museets indsamling. Et andet kendetegn er, at al indsamling har foregået som indsamling af enkeltgenstande og registreringen har fulgt denne praksis. Den nuværende sagsregistrering indførte museet først i 1996.

Som en følge af en sådan indsamlingspolitik rummer Dansk Landbrugsmuseum i dag lange rækker af genstande, som viser eller bør vise en geografisk forskel eller udviklingen/forandringen over tid. Det vil være vigtigt at undersøge, om der virkelig kan konstateres geografiske forskelle og udvikling i alle tilfælde.

Museet har ikke tidligere haft en egentlig strategi for sin dokumentation. Dokumentationen har væsentligst foregået i form af indsamling af oplysninger om den enkelte genstand og mindre grad, hvorledes genstanden har indgået i en større sammenhæng. Museet er derfor nødt til begynde en opkvalificering af genstandene ved at tilføre flere oplysninger til genstandene, så vi bedre kan se dem i andre relationer end dem der gjaldt på indsamlingstidspunktet.

Det er ikke tanken, at en sådan opkvalificering skal foregå ved, at begynde med genstand nr. 1 og forsætte til det sidste nummer. Ideen er, at når en museumsgenstand i forvejen er under behandling, enten på konserveringsværksted, udtaget til en udstilling el. andet, så skal der samtidig ske en vurdering af de oplysninger, som findes på registreringskortet. Det vil i mange tilfælde være muligt at tilføre flere informationer om brug, tilvirkningssted o.a. Det vil i nogle tilfælde også være muligt at tilføje oplysninger om forskning og andre litteraturoplysninger.

En anden mulighed vil være, at der gennemføres en temagennemgang af genstandstyper eller produktionsformer. En temagennemgang, hvor museumsgenstandene bliver gennemgået samtidig med at man går den relevante faglige litteratur igennem vil klart medføre en opkvalificering af dokumentationen i forhold til genstandene. Oplysninger om genstandens placering i en udviklingshistorie, perioden den blev brugt, samtidens bedømmelse af anvendelighed m.m. vil kunne føjes til de oplysninger, der i forvejen er registreret på genstandkortet.

Principper

Inden Dansk Landbrugsmuseum kan formulere en kassations- og indsamlingspolitik, er der en række forhold, som skal være klarlagt. Vi er nødt til at gøre museets formål operativt, og vi er nødt til at se på, hvorledes Dansk Landbrugsmuseums rolle vil være i fremtidens museumslandskab.

Hvis vi skal gøre vores formål mere operativt, så er vi nødt til at få defineret vores arbejdsområder, forstået som de områder, hvor Dansk Landbrugsmuseum skal have sine kompetencer. Den nedenstående liste rummer både områder, hvor museet i dag besidder kompetencer, og områder hvor vi ser det som en styrkelse af museets profil, hvis museet også opbygger kompetencer på disse områder.

Dansk Landbrugsmuseum arbejdsområder i dag:

- Landbrugets produktion
- Landbrugets organisationer, Statens forskning i landbrugets produktioner, Landbohøjskolen, Statens forsøgsvirksomhed og landbrugsundervisningen
- Landbrugets følgeindustrier, mejeribrug, slagterier samt korn- og foderstofhandel
- Landbrugsmaskinindustrien
- Den levende kulturarv
- Livet i landområderne

Yderligere arbejdsområder for Dansk Landbrugsmuseum i fremtiden kunne være:

- Fødevarerproduktion og forarbejdning
- Det agrare landskab
- Det globaliserede landbrug

De første seks arbejdsområder, dem som Dansk Landbrugsmuseum beskæftiger sig med i dag, er dels nogle, som har været dækket fra museets grundlæggelse i 1889, men også nogle der er kommet til efterhånden som tiden har udviklet sig. Man må huske, at der siden museets grundlæggelse er sket en voldsom udvikling/afvikling af dansk landbrug. En udvikling som museet er nødt til at følge igennem de områder, som følger landbruget og på den måde afspejler landbruget og dets historie.

Arbejdsområderne skal ikke forstås alene som en ny og bred formulering af museets formålsparagraf, men snarere som en præcisering og derfor egentlig en skærpelse af museets profil.

Med hensyn til de fremtidige opstillede arbejdsområder, så afspejler de efter vores mening de områder, hvor Dansk Landbrugsmuseum i fremtiden skal gøre en indsats, hvis vi stadig ønsker at være et aktuelt og vedkommende museum og stadig med landbo- og landbrugskulturen i fokus.

Der er ingen tvivl om, at den udvikling, som er sat i gang med KUAS's retningslinier for kassation - at der i det hele taget er blevet lukket op for kassation, vil medføre et øget pres på specialmuseernes samlinger, bl.a. fordi det er her de fleste og sandsynligvis også de bedste eksemplarer findes. Men også fordi det må forudses, at en lang række af de lokale kulturhistoriske museer, som har pladsproblemer, vil vælge at skille sig af med hele eller dele af deres landbrugssamlinger og forvente, at de efterfølgende kan låne genstande på Dansk Landbrugsmuseum. Vi er derfor nødt til nøje at overveje, både når vi indsamler og når vi kasserer, om vi også kan/skal udfylde rollen som genstandsudlånende museum for danske museer eller om vi mere snævert skal se på, om vi løfter vores forpligtigelse i forhold til formålsparagraffen.

Der er altså to principper som vi er nødt til at forholde os til, når vi skal formulere kassations- og indsamlingspolitik. Vi skal beslutte, i hvilken grad vi ønsker at samlingerne også dækker områder som ligger uden for arbejdsområderne. Vi er også nødt til at beslutte, om vi indsamlingsmæssigt skal dække alle ansvarsområder, eller om vi skal basere en del af museets undersøgelser/forskning på andre museers samlinger. Vi skal også beslutte om Dansk Landbrugsmuseum skal være "landsdækkende magasin" for andre kulturhistoriske museer. Disse spørgsmål har betydning for, hvordan vi formulerer og fører vore politikker ud i livet.

Kassation og indsamling på Dansk Landbrugsmuseum

Emnemæssigt er Dansk Landbrugsmuseum forpligtiget til at indsamle og dokumentere det danske landbrugs historie. Det er som tidligere nævnt i det væsentligste sket ved, at museet har indsamlet redskaber og maskiner som dokumenterer landbrugets produktionsforhold. Der er i mindre grad indsamlet genstande og dokumentation, som afspejler landbrugets samfundsmæssige placering. En undtagelse fra dette er den meget betydelige samling af udstyr fra mejerierne. Museets samlinger er desuden blev i 2005 suppleret med slagterisamlingen fra Slagtermuseet i Roskilde, således at museet i dag på genstandssiden er specialiserede inden for landbrugsproduktion, mejerier og slagterier. En position som ønskes udbygget med forskning, så museet gerne vil udnytte de meget store potentiale, der findes i samlingerne.

Samlingerne

Som tidligere nævnt er Dansk Landbrugsmuseum forpligtiget til at anlægge repræsentative samlinger inden for det danske landbrugs historie. Det er sket ved at indsamle jordbearbejdnings-redskaber som

pløve, harver og tromler, høstredskaber og -maskiner og andre lange rækker af genstande, som viser en udvikling over tid og samtidig viser de geografiske forskelle. Det har tidligt været et indsamlingsprincip, at man skulle indsamle lignende genstande fra alle dele af landet, også inden for genstandsgrupper, hvor der ikke kan påvises en geografisk differentiering, eller at rækken viser en udvikling over tid.

Et godt eksempel på det sidste er den store samling af hørbrydere. Her er der tale om redskaber, som i det basale er meget ens. Hørbrydere består af en blok med en eller to langsgående udsavninger/åbninger, som i begge siden er skåret til, så de har en opadrettet zikkaklinie. I den ene ende af blokken er en anden blok fastgjort omkring et led, og tildannet, så den passer ned i den nederste bloks to udsavninger. Når den øverste blok bliver trykket ned over den nederste, bliver hørstænglerne som er placeret på tværs af de to blokke brudt og dermed forberedt til videre forarbejdning.

Det er ikke således, at Dansk Landbrugsmuseum ikke ønsker at beskæftige sig med produktionen af hør i 1800-tallets landbrug, men den ringe geografiske og tidsmæssige forskel, som denne samling viser, bør føre til en reduktion af antallet af hørbrydere fra ca. 150 og til måske 50, alt efter hvad en gennemgang vil vise af væsentlige forskelle.

Det vil være en væsentlig del af Dansk Landbrugsmuseums kassation, at få reduceret de lange serier af til næsten ens genstande til et omfang, som viser de vigtigste og mest specielle forskelle/variationer.

Til at sikre, at en sådan gennemgang ikke fører til, at museet mister væsentlige og vigtige genstande, så er museet nødt til at opstille nogle krav til de genstande, som museet ønsker at beholde. En af de parametre, vi ønsker at bruge, er genstandens placering inden for museets arbejdsområde. Det har derfor været nødvendigt at få et mere klart billede af museets arbejdsområde, se ovenfor. Men der udover vil vurdere de enkelte genstandes værdi/udsagnsværdi

Til brug for dette vil vi bruge et karaktersystem som det nedenstående:

	Placering i Landbrugsmuseets arbejdsområder	Dokumentation	Bevaringstilstand	Udbredelse på danske museer	Karakteristik
A	Central	God	God	Findes kun på Dansk Landbrugsmuseum	Bevaringsværdi
B	Central	Forholdsvis god	Kræver nogen istandsættelse	Findes på enkelte andre museer i Danmark	Bevaringsværdi
C	Støtter andre genstande	Middel	Kræver en del istandsættelse	Almindelig	Bevaringsværdi
D	Støtter andre genstande	Ringede	Kræver temmelig megen istandsættelse	Almindelig	Almindelig
E	Udenfor	Dårlig	Dårlig	Almindelig	Almindelig

Der vil selvfølgelig være parametre, som påvirker beslutningen mere end andre. Her tænkes på genstandes karakter og placering i arbejdsområde og i lidt mindre grad udbredelsen. Det er klart, at en genstand som får A inden for disse måleområder, men som har en dårlig bevaringstilstand eller dårlig dokumentation, vil blive ”opgraderet” ved konservering og forskning.

Hvis en genstand skal kasseres på Dansk Landbrugsmuseum, skal den enten være udenfor arbejdsområderne eller også tilhøre kategorierne D og E. Alle genstande i kategori E bør kasseres, hvorimod genstandene i kategori D skal overvejes, om ikke de kan bruges i demonstrations-sammenhæng evt. til de er slidt op og derfor overgår til kategori E og kasseres. Det er indlysende, at

ovenstående opdeling af genstande vil være ressourcekrævende, men hvis der bruges to indgange til kassation, så har man foretaget en sikker vurdering, så en kassation sker på et sikkert grundlag.

Indsamlingen på Dansk Landbrugsmuseum

skal i fremtiden styres igennem undersøgelser og forskning. Det vil ikke betyde, at der ikke også i fremtiden kan forekomme tilfælde af passiv indsamling. Det vil bl.a. nok være reglen for vores samling af brochurer og instruktionsbøger. Det er umuligt at forstille sig, at denne del af museets indsamling ikke også vil foregå igennem modtagelse af tilbud uden forudgående undersøgelse, på samme måde må man forestille sig at museets samling af landbrugshistoriske billeder også vil udvikle sig.

Det er tidligere blevet nævnt, at der nok ikke vil foregå indsamling inden for alle de områder vi benævner som museets arbejdsområder. En grundig undersøgelse af, hvad der findes på andre kulturhistoriske museer, vil sandsynligvis vise at der findes genstande som, måske indsamlet i en anden kontekst, kan bruges til at dokumentere området.

Men inden for de arbejdsområder, f.eks. de sidste 25 års landbrugshistorie hvor Dansk Landbrugsmuseum er alene eller næsten alene om at indsamle, skal museet foretage indsamling af genstande. Indsamlingen skal være underbygget af undersøgelser og forskning.

Hvis vi igen ser på det skema, som blev opsat under kassation og det bliver sammenholdt med den principielle beslutning om hvilke områder af vores arbejdsfelt vi genstandsdokumenterer, så må det være et bærende princip, at genstandene må vurderes på samme måde som ved kassation og måske endog lidt skarpere, da de endnu ikke er blevet gjort til museumsgenstande.

En indsamling kan ske på følgende måder:

1. Der kommer en henvendelse, som har et tilstrækkeligt indhold til, at museet vurderer, at der skal foretages en indledende undersøgelse. Det kan være et telefoninterview, en besigtigelse eller en undersøgelse af, hvad der i forvejen findes bl.a. i egne samlinger.
2. Dansk Landbrugsmuseum har iværksat en undersøgelse, det kan f.eks. være udviklingen indenfor en produktionsform eller lignende. Undersøgelsen afdækker, at der er nogle centrale maskiner/redskaber som det vurderes, at det vil have en stor betydning at få indsamlet.
3. Tidligere undersøgelser har afdækket, at der er genstande, som museet burde indsamle, hvis det bliver muligt. Det vil sige, at indsamlingen nok er et resultat af en undersøgelse, men at den indsamlede genstand kommer fra en anden kontekst, det betyder også at museet vil sikre sig viden om genstandens egen kontekst.

Der vil altså være tre forskellige veje for en genstand at komme ind på Dansk Landbrugsmuseum. Fire hvis vi tager den passive indsamling med.

Dansk Landbrugsmuseum blev kontaktet af en landmand, som havde drevet opfødning af slagtekyllinger. Han havde noget udstyr fra 1950'erne, han gerne ville skænke til museet. Da det er et område, som ikke er særligt godt dækket i Landbrugsmuseets samlinger, blev det besluttet, at der skulle ske en besigtigelse. Museet besøgte landmanden og så de tilbudte genstande. Det blev et meget spændende besøg, i det der var tale om nogle af de første bure fra ca. 1954. Hønseriejeren havde været med lige fra begyndelsen, da man for alvor begyndte at opfede kyllinger, så han var i besiddelse af en enorm viden om denne produktionsform, og kunne redegøre for hele udviklingen. Han havde selv stoppet sin produktion i 2000, og hans far tidligere havde drevet æggeruger på ejendommen. Da museet ikke på forhånd havde nogen viden om produktionen af slagtekyllinger, blev det besluttet, at museet skulle indsamle denne viden. Derefter skulle der laves en ny aftale på et senere tidspunkt, hvor der skulle afsættes tid til at få lavet et ordentligt interview, og samtidig skulle hønseriejeren så søge at skaffe nogle kontakter til nogle af de andre avlere, så vi kunne samle dem og se på hvilket udstyr og metoder de havde brugt i deres produktion. På den måde ville det blive til en mindre undersøgelse.

Det viste eksempel er et godt billede på, hvorledes en indsamling kan gå fra passiv til aktiv indsamling ved at igangsætte en undersøgelse på baggrund af en henvendelse. Det vil ikke altid være muligt, men bør dog altid overvejes ved enhver henvendelse.

Dokumentation

Som nævnt ovenfor, skal indsamlingen på Dansk Landbrugsmuseum i fremtiden være styret af forskning og undersøgelser. Det skal forstås således, at i forbindelse med forskningsprojekter, som ligger inden for de arbejdsområder, som Dansk Landbrugsmuseum skal genstandsdokumentere, der skal der udarbejdes et begrundet liste over genstande, som bør hjemtages til museets samlinger. Men inden en hjemtagelse bliver besluttet, skal det nøje vurderes, om det er muligt at dokumentere emnet på anden vis, gennem interviews, brochurer, billeddokumentation eller udarbejdelse af en model. Endvidere skal det undersøges, om der findes tilsvarende genstande på andre museer.

Dokumentationen af nutidens landbrug kunne eksempelvis foregå på følgende måde:

Der udvælges 10-15 gårde, fordelt over hele landet, hvor arbejdet f.eks. bliver fulgt i samarbejde med lokale museer. De udvalgte gårde skal være repræsentative for dansk landbrug, så alle typer og størrelser af drift er dækket. Det er nødvendigt i denne forbindelse at vurdere, hvad vi vil gøre ved det store antal "fritidslandmænd" som er blevet en del af det danske landbrug - vor tids husmænd. Det er også vigtigt at få maskinfællesskaber og maskinstationer med ind i undersøgelsen.

De gårde, der skal undersøges, bør udvælges i samarbejde med Landbrugets Rådgivningscenter i Skejby, hvor de enkelte landskontorer har til huse. Ved den endelige beslutning, er det vigtigt, at de landmænd som vælges, er gode til at formulere sig, ligesom det er vigtigt, at der kan indsamles materiale om gården i en forudgående periode, måske tilbage til 1940'erne. Den enkelte ejendom skal følges nøje. Den skal beskrives, så vi har et billede af den nuværende situation. De daglige rutiner skal kendes og beskrives. Vi skal vide hvilke overvejelser, der ligger bag valg og ændring af driftsform, bag valget af maskiner osv.

Der vil være nogle driftsformer, som vil være så specielle, - det kunne være blomsterløg – at indsamlingen kun vil bestå af en grundig dokumentation, (tekst, billeder og arkivmateriale) men ingen maskiner og redskaber. De oplysninger der kommer ind skal bearbejdes.

Med et grundigt dokumentationsarbejde, vil det være lettere at bestemme, hvilken indsamling der skal foretages. Men dokumentationsarbejdet kan også bruges som vejleder, når der i fremtiden skal lave udstillinger om landbruget i tiden efter 1960.

Det er samtidig et mål, at der i forbindelse med den løbende gennemgang af museets eksisterende samlinger, vil blive set på hvilken dokumentation, der er for den enkelte genstand jf. det ovenstående skema. Hvis det skønnes, at en genstand bør være bedre/mere omfattende dokumenteret, så vil der blive udført en mindre gennemgang af litteratur og samtidig blive taget en kontakt til det lokalhistoriske museum, hvis område genstanden kommer fra.